

УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ
ФАКУЛТЕТ МЕДИЦИНСКИХ НАУКА
НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

**1. Одлука Већа за медицинске науке Универзитета у Крагујевцу о формирању комисије
за оцену завршене докторске дисертације**

На седници Већа за медицинске науке Универзитета у Крагујевцу, одржаној б. 4. 2016. године, одлуком 2873/3-3 формирана је Комисија за оцену и одбрану завршене докторске дисертације под називом „**Клинички, економски и хуманистички ефекти пружања фармацеутске здравствене заштите хроничним пацијентима у Специјалној болници за психијатријске болести у Доброти**“ кандидата Иване Иличковић у следећем саставу:

1. **проф. др Слободан Јанковић**, редовни професор Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу за уже научне области Фармакологија са токсикологијом и Клиничка фармација, председник;
2. **доц. др Марина Костић**, доцент Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу за ужу научну област Фармакологија и токсикологија, члан;
3. **проф. др Момир Миков**, редовни професор Медицинског факултета Универзитета у Новом Саду за ужу научну област Фармакологија и токсикологија, члан.

Комисија је прегледала и проучила докторску дисертацију Иване Иличковић и подноси Наставно-научном већу следећи

ИЗВЕШТАЈ

2.1. Значај и допринос докторске дисертације са становишта актуелног стања у одређеној научној области

Докторска дисертација кандидата Иване Иличковић под називом „Клинички, економски и хуманистички ефекти пружања фармацеутске здравствене заштите хроничним пацијентима у Специјалној болници за психијатријске болести у Доброти“, урађена под менторством проф. др Веселе Радњић, ванредног професора Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу за ужу научну област Клиничка фармација, представља оригиналну студију, која се бавила испитивањем клиничких, економских и хуманистичких последица примене фармацеутске здравствене заштите у лечењу хроничних психијатријских болесника. Иако за лечење хроничних психијатријских болесника постоје међународне и националне смернице добре клиничке праксе, оне се често у пракси не примењују у потпуности. Фармацеутска здравствена заштита, у развијеним земљама позната и под називом «фармацеутска нега», подразумева активно учешће клиничких фармацеута у процесу лечења болесника, кроз ревизију прописане терапије, контролу постојања клиничких значајних интеракција, нежељених дејстава или грешака у прописивању, и саветовање лекара да уочене проблеме благовремено отклони кроз корекцију терапије. Позитивно дејство фармацеутске здравствене заштите на исходе лечења болесника је доказано у многим областима медицине, али се релативно мало студија до сада бавило утицајем активности клиничког фармацеута на квалитет и исходе лечења болесника са хроничним психијатријским болестима који највећи део живота проводе у здравственим установама затвореног типа.

У овој докторској дисертацији су прво испитани ефекти локалних смерница за лечење шизофреније и депресије на појаву неодговарајућег прописивања психотропних лекова у специјалној болници «Доброта», а затим је спроведена интервенција клиничког фармацеута у виду ревизије прописане терапије и саветовања психијатара да спроведу корекције уочених неадекватности. Док примена локалних смерница није имала већег утицаја на побољшање прописивачке праксе (ипак, код пацијената је забележено побољшање когнитивних

способности и квалитета живота у домену социјалног функционисања, а напредак је остварен и на скали општег клиничког утиска – у домену нежељених дејстава лекова), интервенција клиничког фармацеута је значајно побољшала квалитет прописивања, смањила учесталост грешака и поправила исходе лечења. Тиме је указано да фармацеутска здравствена заштита може бити веома ефикасно оруђе за побољшање прописивања лекова хроничним психијатријским болесницима у здравственим установама затвореног типа, што отвара могућности њене веће примене у пракси. Потребно је уложити додатне напоре како би се фармацеутска здравствена заштита интегрисала у здравствени систем и применила позитивна искуства документована у овој студији.

2.2. Оцена да је урађена докторска дисертација резултат оригиналног научног рада кандидата у одговарајућој научној области

Прегледом литературе прикупљене детаљним и систематским претраживањем биомедицинских база података „PubMed“, „Ebsco“ и „SCIndeks“, помоћу следећих кључних речи: *pharmaceutical care*, *schizophrenia* и *inappropriate prescribing*, пронађене су студије о утицају фармацеутске неге на квалитет живота амбулантних пацијената, али углавном кроз саветовање самих болесника и њихових неговатеља, па се и не наилази на студије сличног дизајна и методолошког приступа (саветовање лекара специјалиста психијатрије), чиме ова студија добија оригинални карактер. На основу тога Комисија констатује да докторска дисертација кандидата Иване Иличковић под називом називом „**Клинички, економски и хуманистички ефекти пружања фармацеутске здравствене заштите хроничним пацијентима у Специјалној болници за психијатријске болести у Доброти**“ представља резултат оригиналног научног рада.

2.3. Преглед остварених резултата рада кандидата у одређеној научној области

А. Лични подаци

Ивана Иличковић је рођена 2. 9. 1974. године у Подгорици. Гимназију је завршила у Подгорици, а Фармацеутски факултет у Београду 1999. године. Завршила је специјализацију из Клиничке фармације, а затим и магистратуру из клиничке фармације на Роберт Гордон Универзитету у Абердину, Шкотска, 2007. године. Радила је као фармацеут у установама примарне здравствене заштите, затим као руководиоца фармацеутског сектора у Министарству здравља Црне Горе, и у фармацеутским компанијама као старији стручни сарадник и касније као руководиоца службе за квалитет, развој и регистрацију лекова.

Б. Списак објављених радова (прописани минимални услов за одбрану докторске дисертације)

Кандидат је аутор неколико оригиналних научних радова и први аутор у раду објављеном у часопису индексаном на СЦИ листи, чији су резултати саставни део докторске дисертације, чиме је испунио услове за одбрану докторске дисертације.

1. Пlickovic IM, Jankovic SM, Tomcuk A, Djedovic J. Pharmaceutical care in a long-stay psychiatric hospital. Eur J Hosp Pharm 2015; 0: 1–5 (in press), doi:10.1136/ejhpharm-2015-000718. M23 3 boda
2. Jankovic S, Пlickovic I. The preclinical discovery and development of ezogabine for the treatment of epilepsy. Expert Opin Drug Discov 2013; 8(11): 1429-37. M21 8 bodova
3. Пlickovic I, Jankovic SM, Prescribing antipsychotics in Montenegro: a focus group analysis, Ser J Exp Clin Res 2014; 15 (1): 39-42. M52 1,5 bod

2.4. Оцена о испуњености обима и квалитета у односу на пријављену тему

Наслов докторске дисертације и урађеног истраживања се поклапају. Постављени циљеви истраживања остали су у највећој мери идентични са одобреним у пријави тезе. Примењена методологија истраживања идентична је са одобреном. Докторска дисертација Иване Иличковић садржи следећа поглавља: Увод, Циљеви истраживања, Метод

истраживања, Резултати, Дискусија, Закључци, Литература, Табеле, Сlike и Прилози (укупно три). Рад садржи 9 табеларних приказа и 18 графикона и слика. У поглављу „Литература“ адекватно је цитирано 137 библиографских јединица из домаћих и иностраних научних публикација.

У уводном делу и прегледу литературе, кандидат је на свеобухватан и јасан начин изложио досадашња сазнања о ефектима фармацеутске здравствене заштите на квалитет лечења болесника.

У другом делу докторске дисертације, јасно је изложено да је основни циљ овог истраживања био се процени ефекат интервенција клиничког фармацеута на прописивање медикамената и исходе лечења (clinical outcomes) код хроничних пацијената који се лече у Специјалној болници за психијатријске болести Доброта. С обзиром на то да фармецеутска здравствена заштита у Црној Гори није препозната ни регулисана, специфичан циљ је био да се примени и документује усклађивање фармакотерапије (medication review), идентификују проблеми везани за лекове (ДРП), осмисли план интервенција клиничког фармацеута и успостави комуникација с прописивачима, као и да се оцени прихватање и исход интервенције.

У поглављу „Метод истраживања“ кандидат је детаљно и јасно изнео начин на који је формулисао методологију рада у истраживању. Истраживање је дизајнирано као конвергентна валидација помоћу три методе: фокус групе, опсервационе студије пресека и студије интервенције у здравственој заштити. Интервенција се састојала у изради и примени локалних водича за лечење шизофреније, као и у ревизији прописане терапије од стране клиничког фармацеута са пружањем савета лекару специјалисти психијатрије.

Истраживачки узорак се састојао од 111 болесника са дијагнозом хроничне шизофреније. За статистичку обраду података коришћен је програм SPSS 19.0, а ниво статистичке значајности је био постављен на $p \leq 0,05$.

Истраживање је идентификовало следеће препреке за пуну примену смерница за лечење шизофреније Црној Гори: проблеми с адхеренцијом, конкорданцијом и процедурама за прописивање атипичних антипсихотика, недоступност новијих антипсихотика и одговарајућих дозних облика, преплитање примарних, секундарних и терцијарних психијатријских услуга и одговорност на вишим нивоима здравствене заштите.

Болничке смернице спроведене у специјалној болници „Доброта“ нису имале утицаја на укупно прописивање антипсихотика. Међутим, код пацијената је забележено побољшање когнитивних способности и квалитета живота у неким доменима.

Клинички фармацеут је идентификовао 71 проблем везан за лекове (ДРП) код 49 пацијената у интервенцијској групи – у опсегу од једног до четири по пацијенту (1,43 ($\pm 0,68$)). У већини случајева, узроци (N=184) ДРП били су неодговарајући избор лека (64%), или дозе (23,4%). Предложене су 182 интервенције (70% на нивоу лека), од којих је 91 прихваћена, а 36 одбијено. Решено је 38 ДРП, 25 проблема није било потребно или могуће решити, а непознат је исход за осам ДРП.

У поглављу „Дискусија“, кандидат детаљно анализира добијене резултате истраживања јасно образлажући разлоге за неадекватно прописивање лекова пацијентима у сопственој студији, и поредећи своје резултате са раније објављеним подацима. Такође, у овом поглављу је анализиран утицај демографских и социоекономских карактеристика, фактора повезаних са болешћу, избора и доза лекова, и понашања испитаника на аспекте квалитета живота оболелих од хроничне шизофреније.

На основу претходно изнетих чињеница, Комисија сматра да завршена докторска дисертација под називом **„Клинички, економски и хуманистички ефекти пружања фармацеутске здравствене заштите хроничним пацијентима у Специјалној болници за психијатријске болести у Доброти“** по обиму и квалитету израде у потпуности одговара пријављеној теми дисертације.

2.5. Научни резултати докторске дисертације

Најзначајнији резултати истраживања садржани су у следећим закључцима:

- Најважнија препрека за примјену смерница за лечење шизофреније у Црној Гори су слаба адхеренција, неузимање прописаних лекова, низак ниво сарадње (конкорданције) психијатар – пацијент, рестриктивне процедуре за прописивање атипичних антипсихотика, недоступност новијих антипсихотика и појединих дозних

облика, као и преплитање услуга и одговорности на нивоу примарне, секундарне и терцијарне заштите унутар институције здравствене заштите терцијарног типа.

- Разматрање препрека идентификованих од стране наше фокус групе и избегавање последица лоше адхеренције били би први кораци у бољем планирању здравствене заштите када је ментално здравље заједнице у питању. Ово је важно, нарочито у земљама с кратком историјом и културом здравственог система заснованог на доказима.
- Само израда и усвајање смерница добре клиничке праксе нису довољни да промене постојећу прописивачку праксу, као ни клиничке и хуманистичке исходе лечења пацијената са шизофренијом. Много више се мора урадити на имплементацији смерница, укључујући истраживање ефективности различитих интервенција у здравственом систему.
- Анализа прописане терапије шизофреније коју обавља клинички фармацеут је ефикасан метод откривања грешака и недостатака, који после прихватања корекција што их фармацеут предлаже лекару води ка бољим исходима лечења.

2.6. Примењивост и корисност резултата у теорији и пракси

Добијени резултати доприносе сагледавању значајних проблема који настају приликом прописивања лекова пацијентима са шизофренијом. Ова дисертација је идентификовала фармацеутску здравствену заштиту, односно интервенцију клиничког фармацеута, као ефикасан начин за оптимизацију терапије. Студија је доказала да лекари препознају када фармацеут може компетентно да идентификује и реши проблеме везане за лекове, односно да потенцијално побољша исходе лечења пацијената. Прихватање и примена већине интервенција фармацеута показује нам да је фармацеутска здравствена заштита прихваћена од стране прописивача, иако није део званичног система здравствене заштите.

С обзиром да је свим пацијентима потребна фармацеутска здравствена заштита, фармацеути морају бити спремни да је свакодневно пружају. Преузимањем одговорности фармацеути се компетентно могу ставити у службу пацијената и друштва у целини, и веома много допринети повољнијим исходима лечења, посебно пацијената са хроничним

психијатријском болестима. Искуства из ове докторске треба директно да подстакну увођење фармацеутске здравствене заштите у све сегменте здравственог система.

2.7. Начин презентирања резултата научној јавности

Резултати овог истраживања су већином објављени као оригинално истраживање у часописима од међународног значаја. Планирано је и да остали резултати овог истраживања буду публиковани у неком од истакнутих часописа од међународног значаја и да буду приказани на научним и стручним скуповима у форми постера или усмене презентације.

ЗАКЉУЧАК

Комисија за оцену и одбрану завршне докторске дисертације кандидата Иване Иличковић под називом **„Клинички, економски и хуманистички ефекти пружања фармацеутске здравствене заштите хроничним пацијентима у Специјалној болници за психијатријске болести у Доброти “** на основу свега наведеног сматра да је истраживање у оквиру дисертације адекватно постављено и спроведено.

Комисија сматра да докторска дисертација Иване Иличковић, урађена под менторством проф. др Веселе Радоњић, представља оригинални научни допринос у потпунијем сагледавању неадекватности у прописивању лекова пацијентима са хроничном шизофренијом, као и у утврђивању ефикасних интервенција за отклањање тих неадекватности и побољшање исхода лечења.

Комисија са задовољством предлаже Наставно-научном већу Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу да докторска дисертација под називом **„Клинички, економски и хуманистички ефекти пружања фармацеутске здравствене заштите хроничним пацијентима у Специјалној болници за психијатријске болести у Доброти “** кандидата Иване Иличковић буде позитивно оцењена и одобрена за јавну одбрану.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

1. проф. др Слободан Јанковић, редовни професор Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу за уже научне области Фармакологија са токсикологијом и Клиничка фармација, председник;

2. доц. др Марина Костић, доцент Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу за ужу научну област Фармакологија и токсикологија, члан;

3. проф. др Момир Миков, редовни професор Медицинског факултета Универзитета у Новом Саду за ужу научну област Фармакологија и токсикологија, члан

У Крагујевцу,

21.4.2016.